

Анастасія Уразбаєва

наукова співробітниця
науково-дослідного відділу мистецтва 19 – початку 20 ст.
Національний художній музей України
(Київ, Україна)
a.urazbaieva13@gmail.com
ORCID ID: 0009-0007-2393-1157

Anastasiia Urazbaieva

Researcher
Research Department of Art of the 19th and early 20th centuries
National Art Museum of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
a.urazbaieva13@gmail.com
ORCID ID: 0009-0007-2393-1157

ОГЛЯД МАТЕРІАЛІВ ПРО ПЕРСОНАЛЬНІ ВИСТАВКИ АБРАМА МАНЕВИЧА В АРХІВІ НХМУ

REVIEW OF MATERIALS ABOUT PERSONAL EXHIBITIONS OF ABRAHAM MANIEVICH IN THE ARCHIVES OF THE NAMU

Анотація

У Національному художньому музеї України зберігається найбільша музейна колекція творів Абрама Маневича – відомого модерніста, чия творчість й досі лишається малодослідженою. Окрім картин, у НХМУ також зберігається архів Маневича, в якому зібрані різноманітні документи про життя і творчість художника. Зокрема, три альбоми, що містять копії каталогів виставок, в яких брав участь митець, вирізки з газет із відгуками на виставки та оглядами окремих сторінок життя живописця як в Україні, так і за кордоном.

Метою статті є дослідження архівних матеріалів, зокрема збереженої в архіві періодики про прижиттєві персональні виставки Абрама Маневича у 1909–1941 рр., для формування цілісного розуміння його розвитку як митця й визначення його зв'язків із художнім контекстом країн, де проходили виставки.

Ключові слова: Абрам Маневич, художні виставки, українське мистецтво початку XX ст., українське мистецтво в еміграції, українське мистецтво в США.

Abstract

The National Art Museum of Ukraine houses the largest museum collection of works by Abram Manevich, a well-known modernist whose work remains understudied. In addition to the paintings, the museum stores Manevich's archive, which contains various documents about the artist's life. In particular, three albums containing copies of catalogs of exhibitions in which the artist participated, clippings from newspapers with reviews of exhibitions and reviews of individual pages of the painter's life both in Ukraine and abroad.

The purpose of the article is to research archival materials about the individual exhibitions of Abram Manevich during his lifetime from 1909 to 1941 in order to form a holistic understanding of his development as an artist and to determine his connections with the artistic context of those countries where the exhibitions were held, with the help of periodicals preserved in the archive.

Keywords: Abram Manevich, art exhibitions, Ukrainian art of the beginning of the 20th century, Ukrainian art in emigration, Ukrainian art in the USA.

У 1975 р. дочки художника Абрама Маневча – Люся Маневич та Гелен Маневич-Честер, передали в дар НХМУ зібрані сім'єю матеріали про життя і творчість художника: копії каталогів виставок, вирізки з газет тощо (Акт прийому № 5, 1975). Даний архів дає можливість детально вивчити виставкову діяльність Абрама Маневича протягом усього творчого шляху й ознайомитися з оцінкою його мистецтва у різних країнах.

Архів зберігається у 3-х альбомах: перший – містить матеріали з 1905 по 1919 рр. і охоплює діяльність митця в Україні та Європі; у другому – матеріали періоду еміграції в США з 1921-го по березень 1942-го; у третьому – зібрана інформація про посмертні виставки Маневича та згадки про митця в міжнародній пресі та літературі. В даній статті ми зосередимося на прижиттєвих персональних виставках і дослідженні архівних матеріалів із першого та другого альбомів.

У межах написання цієї статті частина документів була процитована та винесена як джерела. А з огляду на потребу ввести в науковий обіг архівні документи А. Маневича, до статті створено 2 Додатки у вигляді систематизованих джерел із першого і другого альбомів, які зберігають хронологію та нумерацію відповідно до одиниць збе-

реження. Частина текстів з альбомів не містить інформації про авторів та джерела, тож вони потребують подальшого дослідження та у Додатки не увійшли. Важливо підкреслити, що у Додатки винесені матеріали українською, російською, англійською та німецькою мовами, які потребують вивчення фахівцями зі знанням відповідних мов. Неопрацьованими лишаються документи на івриті та французькою мовою.

У першому альбомі знаходимо інформацію про чотири персональні виставки митця. Хоча в деяких джерелах зазначається, що перша персональна виставка Маневича відбулась у 1907 р. у Мюнхені, в архіві немає документів, які б підтвердили цю інформацію. Перші згадки стосуються виставки, яка відбулась у Київському міському музеї (зараз НХМУ), та тривала з 4 грудня 1909 р. по 7 січня 1910 р. (**рис. 1**). На виставці було експоновано 41 твір. Про цю подію писали в місцевій пресі, зокрема у газетах «Кіевская мысль», «Кіевские Весті», «Искусство и печатное дело», «Кіевская искра». В альбомі також зберігаються вирізки з незазначених видань українською мовою та на івриті. У тогочасній пресі зазначається, що виставка користується великим успіхом, а про молодого Маневича пишуть як про майстра етюду, підкреслюють його інтимне ставлення до природи та прагнення виріши-

Рис. 1. Копія афіші виставки в Києві 1909–1910 рр. Ф. 28 (Од. зб. 102, альбом за 1905–1919 рр. Арк. 6). НХМУ, Київ, Україна

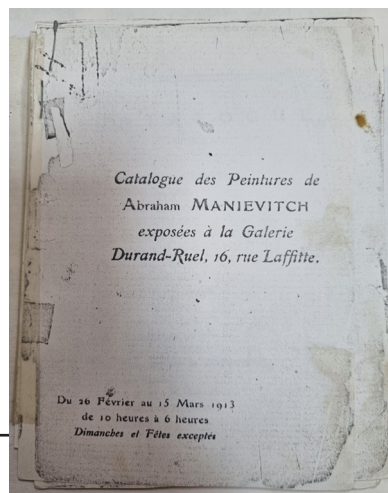
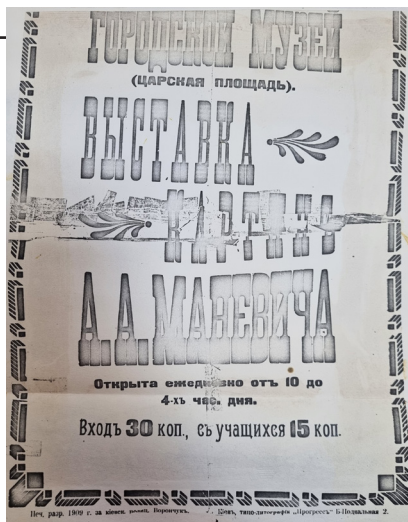

Рис. 2. Копія обкладинки каталогу виставки в галереї Дюран-Рюеля в Парижі 1913 р. Ф. 28 (Од. зб. 102, альбом за 1905–1919 рр. Арк. 22). НХМУ, Київ, Україна

ти цікаві колористичні задачі. Однак деякі критики зауважують, що художнику необхідно попрацювати над технікою, адже він поки «не знайшов себе». Мистецтвознавець Євген Кузьмін назвав Маневича «поетом перехідних моментів – ранній ранок, вечір, осінь, коли все так ще незрозуміло, хитко, невловимо, затягнуто сумом ще не сказаних слів» (1910).

Друга персональна виставка відбулась у Парижі з 26 лютого по 15 березня 1913 р. у галереї Поля Дюран-Рюеля – відомого галериста і першовідкривача авангардистів. В експозиції було представлено 75 робіт Маневича (рис. 2). Про неї писали у таких виданнях як «Кіевская мысль», «День», «Парижский вестник», англомовному «The International Studio», німецькомовному «Pariser Zeitung» та численних французьких виданнях: «L'estafette», «Le Figaro», «De La Liberte», «Paris Journal», «Revue des beaux Arts», «Radical», «Bulletin de l'art ancien moderne», «New York Herald (Paris)», «Temps», «L'Exlesior». Серед представлених творів були картини як раннього «київського» періоду, так і

новіші твори, що були написані під час навчання митця в Мюнхені та у подорожах Францією, Італією, Швейцарією, островом Капрі, в яких були продемонстровані модерністські експерименти з формою. Критики зауважували, що Маневич ще молодий художник, але вже з проявленою індивідуальністю: «учень, але не учень якого-небудь вчителя, а учень матері природи та власної особистості» («Bildende Kunst», 1913, March 8) та «це цікаво, в цьому є зріла майстерність, в цьому є особистість» (Луначарський, 1913, 8 березня), а його «пастозний мазок відкидає зайву тінь на поверхню картини». Його ставили поруч із відомими імпресіоністами, відзначали артистичну чуттєвість, наближеність пейзажів до *Stimmungslandschaft*¹ та використання насичених фарб і ритмічності художніх форм для передачі суб'єктивного відчуття природи. Після завершення виставки в галереї Дюран-Рюеля Люксембурзький музей у Парижі придбав дві роботи художника.

З 23 січня по 21 лютого 1916 р. у Художньому бюро Надії Добичіної в Петро-

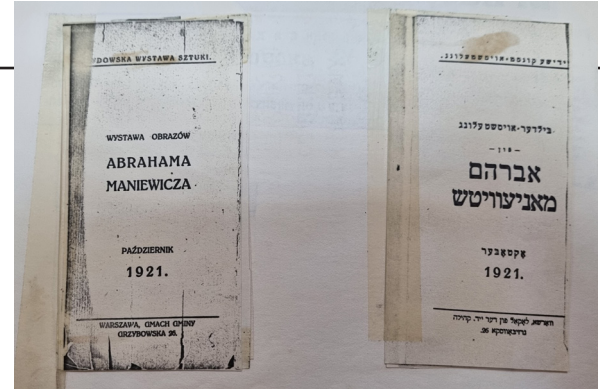
¹ *Stimmungslandschaft* – «атмосферний ландшафт» – назва для пейзажів першої половини XIX ст., в яких художники прагнули передати враження від краєвиду, що він справляє за певного освітлення.

граді відбулася наступна виставка Абрама Маневича, на якій експонувались 100 картин та етюдів митця. Повідомлення про відкриття, нотатки та огляди виставки друкувались у таких виданнях як «Журнал-Копейка», «Всесвітня панорама», «Солнце России», «День», «Петроградская ведомость», «Обозрение театров», «Бюро газетных вырезов», «Лукоморье», «Голосъ», «Новое время», «Еврейская газета», «Утро России», «Журналъ журналовъ», «Кіевская мысль», «Одесские новости». Критики писали, що Маневич зображає «душу провінції», вбачаючи у буденних образах бідних кварталів та старих хатин найбільшу мальовничість, що, однак, не заважало зберігати «етнографічну індивідуальність пейзажу». Також була помічена тенденція звернення до декоративності та індивідуалізований підхід до кожного твору: «У Маневича є одна вражаюча і чисто інтуїтивна здатність – мимовільна, несвідома чисельність манери, яку він використовує для кожної зі своїх тем», що є «сутністю його душі» (Масаинов, 1916, 16 січня). Серед недоліків відзначалися певна «грубість та нерівність його стилю», неохайність рисунку та одноманітність мозаїки його мазків та ліній, що загалом не заважає запам'ятати Маневича як митця, який тонко відчуває і зображує природу через вдвляння в неї.

Після закриття виставки в Бюро Добичіної 77 робіт Маневича експонувались у Москві в галереї Павла Саурова з 19 березня по 17 квітня 1916 р. Оглядачі пишуть про високий ступінь узагальненості та особливий рисунок пензлем, який є допоміжним засобом для проявлення краси тональності різних фарб, адже йому краще вдаються теми з багатою палітрою. Лазаревський згадує роботи Маневича на груповій виставці «В мире искусства» 1905 р. у Петербурзі, де митець був представлений зовсім ранніми творами, і констатує його ху-

Рис. 3. Копії обкладинок каталогу виставки у Варшаві 1921 р. Ф. 28

(Од. зб. 103, альбом за 1921 – березнь 1942 рр. Арк. 84). НХМУ, Київ, Україна

дожню еволюцію: «Маневич мало того, що "навчився" писати, – він виробив і свою манеру, (...) цікаву, можливо дещо одноманітну, але сповнену нескінченної привабливості» (1916, 19 березня). Його називають не лише поетом, а й психологом провінції, який показує непомічену казковість природи. Проте автор Н.М.Е з «Московских ведомостей» (1916, 24 березня) критикував художника за грубість техніки, марне витрачання фарб, відсутність манери і наслідування французьких модерністів.

У 1917 р. Абрам Маневич став одним із перших професорів новоствореної Української академії мистецтв у Києві. Але через загибель сина у 1919-му та життєві труднощі, художник із родиною був вимушений емігрувати спочатку до Європи і згодом – до США, де знайшов прихисток та щире захоплення нової публіки.

У другому альбомі зберігаються матеріали з моменту його виїзду за кордон у 1921-му й до смерті 1942 р. Тут ми знаходимо інформацію про 22 персональні виставки. Перша персональна виставка в еміграції, за допомоги місцевої єврейської громади, відбулась у Варшаві (рис. 3). На виставці експонувалося 78 робіт. Згадки та огляди виставки зустрічались у різних випусках «Nasz

kerjer» та «Свобода». У польській пресі писали про роль його колористики для розвитку пластичного єврейського мистецтва, аналітичний синтез як метод створення робіт, сильні враження від картини «Гетто» і що «колір є для митця матерією і духом його мистецтва» (Centnerszwer, 1921, December).

Перша персональна виставка Маневича вже у США відбулася з 4 по 18 квітня 1923 р. у Філадельфійському мистецькому альянсі при Університеті мистецтв. У експозиції було представлено 37 творів різних періодів, включно з новими, американського періоду. Хоча ця подія не супроводжувалася значними публікаціями в пресі, відома арт-критикиня Дороті Грефлі (Grefly) помітила нове ім'я: «художник прагне виразити життя через колір. По духу ці дивні живописні самовираження є

більш креативними, ніж більшість легко зрозумілих полотен американського мистецтва» (1923, April 8) (рис. 4).

Із 16 грудня 1923 р. по 2 січня 1924 р. 60 творів Маневича експонувалися у Художньому інституті Пібоді в Балтиморі, про що писали у газетах «The Sun. Baltimore», «The Baltimore News», «The Evening Sun», «The Sunday Sun», «The Peabody Time». Місцеві оглядачі підкреслювали психологізм робіт Маневича, його прагнення показати місто, яке ховається за зовнішнім фасадом, та вирізняючий індивідуалізм і цілісність його манери, яку складно приписати до конкретного стилю чи навіть течії. Його творчість сколихнула місцеву консервативну публіку, що, однак, сприймається позитивно: «це саме ті речі, яких ми потребуємо. Якщо ретельно їх осмислювати, вони мають тенденцію

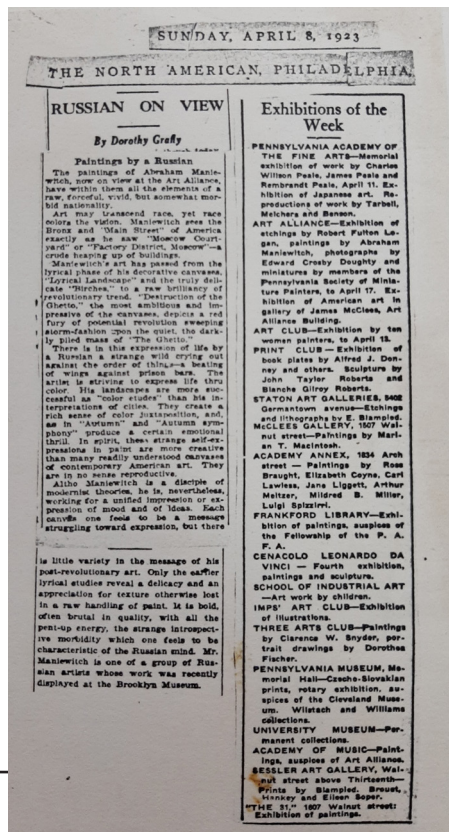

Рис. 4. Стаття Дороті Грефлі про виставку у Філадельфії 1923 р. Ф. 28 (Од. зб. 103, альбом за 1921 – березнь 1942 рр. Арк. 109). НХМУ, Київ, Україна

Рис. 5. Список робіт з каталогу виставки в галереї Бебкока у Нью-Йорку, 1924 р. Ф. 28 (Од. зб. 103, альбом за 1921 – березнь 1942 рр. Арк. 119). НХМУ, Київ, Україна

PAINTINGS BY MANIEVICH	
RUSSIAN SERIES	
1 DESTRUCTION OF THE GHETTO	16 DECORATIVE PANEL—UKRAINE Lent by Director William Henry Fox
2 KIEV	17 SPRING—UKRAINE
3 PARK—KIEV	18 AUTUMN MOTIF—UKRAINE
4 COURTYARD—KIEV	19 AUTUMN SUNLIGHT—UKRAINE
5 RED HOUSE—KIEV	20 AUTUMN SYMPHONY—UKRAINE
6 WINTER—KIEV Lent by Mr. Isidor Polivnick	21 AUTUMN IMPRESSION—UKRAINE
7 WINTER STREET SCENE	22 MISTISLAVL
8 ZHILANSKA STREET—KIEV	23 MISTETCHKO—MSTISLAVL Lent by Mr. Isidor Polivnick
9 THE DNYEPR—NEAR KIEV	24 WINTER—MOSCOW
10 THE DNYEPR—STUDY	25 COURTYARD—MOSCOW
11 SOLOMENKO—NEAR KIEV	26 ROOFS—MOSCOW
12 EARLY AUTUMN—FASTOV	27 FACTORY DISTRICT—MOSCOW
13 MISTETCHKO—FASTOV	28 WORKMENS' QUARTER—MOSCOW
14 TRIPOLI—UKRAINE	29 WINTER—PETROGRAD
15 COLOURISTIC IMPRESSION	30 RED HOUSE—PETROGRAD
31 PARK FANTASY Lent by Mr. Christian Brinson	
AMERICAN SERIES	
32 THE BRONX	40 BROOKLYN
33 CROTONA PARK—BRONX Lent by Mr. Eliezer Kantzowicz	41 BOROUGH PARK—BROOKLYN
34 EAGLE AVENUE—BRONX	42 FARM—NEAR PHILADELPHIA
35 SHAKESPEARE AVENUE—BRONX	43 CAMDEN—NEW JERSEY I Lent by Mrs. Z. Polivnick
36 MORNING—BRONX	44 CAMDEN—NEW JERSEY II
37 MIDDAY—BRONX	45 CAMDEN—NEW JERSEY III
38 EVENING—BRONX	46 BALTIMORE
39 HARLEM RIVER Lent by Mr. S. Winer	47 INTERIOR, BIG INDIAN—CATSKILLS
48 SELF-PORTRAIT OF THE ARTIST	

відкривати наш розум, що має робити усе мистецтво. І якщо є дехто, кого вони не цілком переконують, то твори все одно вимагають відповідей на їхні питання, вимагають глибшого осмислення, викликають сумніви в самовдоволенні та викликають дискусію. Це одна з важливих причин важливості цієї виставки» ([Abraham Manievich Exhibition at the Peabody Gallery], 1923, December 17).

Із 25 лютого по 8 березня 1924 р. 48 картин Маневича показали у найстарішій галереї Нью-Йорка – галереї Бебкока, яка була заснована ще у 1852 р. (рис. 5). Вступну статтю у каталозі написав Крістіан Брінтон – відомий критик та колекціонер, що збирав роботи своїх сучасників, а повідомлення та статті були опубліковані у таких виданнях: «The Jewish Tribune and Hebrew Standard», «The Brooklyn Daily Eagle», «The Art News», «The New York Herald», «The Morning Telegraph», «New York American», «New York Sunday», «New York Tribune», «The New York Times», «The World», «New York Evening Post». Брінтон охарактеризував мистецтво Маневича як «антиакадемічне» і «антинатуралістичне», зазначивши, що «він виражає себе у пейзажних інтерпретаціях, колір яких передає його настрій у конкретних випадках, чуттєвих та ліричних, або рішуче конструктивних ідейно та технічно» (Babcock Galleries, 1924). У той час митець викликав інтерес через трагічність долі емігранта. Разом із цим увагу звертають на його художню манеру, називають його представником експресіоністської школи і майстром ліричних пейзажів. Однак, його ліризм не схожий на «солодкий ліризм загальноприйнятого імпресіоністичного пейзажиста» (Appleton Read, 1924, February 24), бо «в цілому він малює у вітражній манері з густим контуром дрібних форм, а колір, незважаючи на його блиск, є трагічним» («Abraham

Manievich», 1924, March 2). Окрему увагу приділяють його міським краєвидам, які зайняли важливе місце в творчості Маневича у Новому світі. Виставка пройшла з великим успіхом, а після її закриття Бруклінський музей придбав дві роботи митця на суму в кілька тисяч доларів.

У 1925 р. із 7 по 31 січня персональна виставка Абрама Маневича відбулась у Бостонському художньому клубі (за підтримки Товариства Коплі). В експозиції було представлено 47 картин. Охоплення виставки пресою було доволі широким: «The Boston Globe», «Boston Evening Transcript», «The Christian Science Monitor», «The Sunday Herald», «The Sun. Pittsburgh», «America first – Boston Sunday Advertiser», «Русский Голос». У «The Boston Globe» (Philpot, 1925, January 8) Маневича назвали «найгеніальнішим митцем, який приїхав з Росії до, під час чи після революції», і художником, «який знає колір і відчуває його значення, як всього кілька митців в історії». Доволі цікавою є характеристика Маневича як «раціонального футуриста, що змальовує нетрі» у газеті «The Sun Pittsburgh» («Rational Futurist Painter is here to picturize slums», 1925, April 1). У Бостоні вже говорять не про новизну його творчості, а про розвиток і зміну манери, адже референсами слугували не лише попередні успішні персональні виставки, а й участь митця у груповій виставці художників-емігрантів, яка відбулась у Бруклінському музеї в Нью-Йорку у 1923 р., що зумовило більшу впізнаваність Маневича.

Наступна персональна виставка відбулась у Чикаго в галереї Андерсона з 14 по 28 листопада 1925 р. Публіці було представлено 38 робіт Маневича, а інформаційний супровід відбувався в «Art World Magazine», «Chicago American», «Chicago Herald and Examiner», «The Chicago Evening», «Русский Голос», «Русский вестник» (рис. 6). Чиказь-

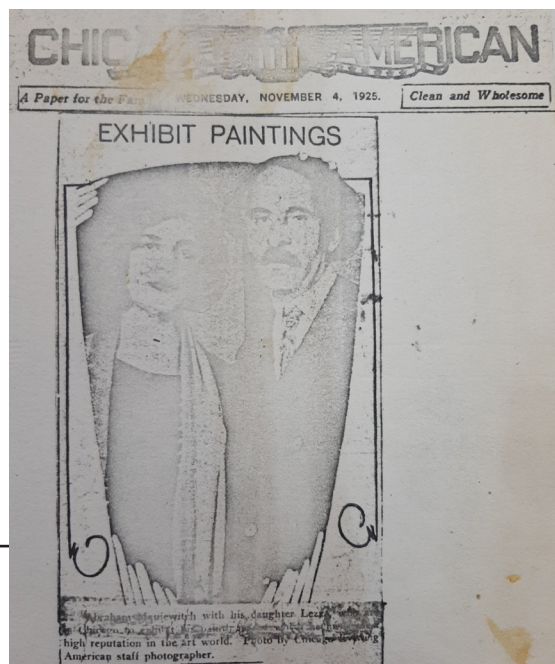

Рис. 6. Фото Абрама Маневича з дружиною в газеті «Chicago American». Ф. 28 (Од. зб. 103, альбом за 1921 – березень 1942 рр. Арк. 146). НХМУ, Київ, Україна

ка критика звертає увагу на трагізм долі митця та відмічає майстерність, порівнюючи різні аспекти його підходу з Мане і Ван Гогом. У розмові з журналістом «Chicago Evening Post» Бернардом Коеном (Cohen, 1926, January 5) Абрам Маневич розкриває свою тугу за батьківщиною: «О, ви бажаєте пізнати мене, зрозуміти, дивіться – я не тут – я там. У моїх картинах – в моєму гетто – на моїй Солом'янці – в моїй Україні – навіть у моєму "Камдені, Нью Джерсі". Це, моє тіло, це привид! Там моя плоть, мій дух, моя душа!», а у відповідь на питання Коена, чи вважає Маневич себе єврейським художником, він відповідає: «Ні, передусім ні. Я люблю писати те, що я бачу». А Ернест Хейткемп у «Chicago Herald and Examiner» пише, що «Маневич має чотири манери: він реаліст, він символіст, він художник, який стурбований переважно створенням декоративних полотен, і він лірик» (Heitkamp, 1925, November 22).

Варто зазначити, що протягом перших двох років виставкової діяльності Маневича в США всім американським джерелам характерні звернення до долі художника, адже ледь не в кожній статті згадується вимушена еміграція, трагічні події революції 1917–1921 рр. і загалом складне становище євреїв. Цей трагізм автори бачать і в його роботах. Також Абрама Маневича часто називають модерністом, вбачаючи прояви різних стилів у його творчості: імпресіонізм, експресіонізм, кубізм, футуризм. Починаючи з 1926 р. сталими характеристиками лишаються його етнічне походження та країна народження.

З 4 по 13 лютого 1926 р. виставка А. Маневича проходила в Детройті у галереї Гордона. Експозиція була невелика і включала 24 роботи. Згадки і короткі нотатки про неї зустрічаються в газетах «Detroit», «Detroit Free Press», «The Detroit News». Автор із «Detroit» (R. H., 1926, February) пише, що «високо індивідуалістичні пейзажі Маневича демонструють успішне втілення модерністського імпульсу і водночас стурбованість візуальним світом, яким його бачить пересічна людина». А інші критики звертають увагу на його вміння схопити особливість конкретного міста, поєднувати брудну правду життя з ліричністю природи завдяки кольору. Цікавою є цитата Маневича з розмови з Філіпом Адлером із «The Detroit News» (Adler, 1926, February 11), в якій яскраво проявляється художня автономність митця: «Навіщо школа? Модернізм, імпресіонізм, футуризм – що це все значить? Нічого, лише слова».

У 1927 р. із 29 січня по 12 лютого митець виставляє 32 твори в галереї Поля Дюран-Рюеля, філія якої відкрилась у Нью-Йорку ще у 1887 р. Про виставку писали в «The New York Sun», «The World», «The Christian Science Monitor», «New York Herald Tribune», «The Art World», «New York American», «The New

York Times», «New York Evening Post», «The Jewish Tribune», «Русский Голос», «Новый мир». У каталозі виставки ми знаходимо деякі думки Маневича про мистецтво (Durand-Ruel Galleries. New York, 1927) (рис. 7):

«Я відмовляюсь приймати за реальне лише те, що видиме оку... Реальність – це якість, яку тільки розум може повністю охопити».

«Кожний об'єкт має свою мову, яку художник має вивчити та зрозуміти, якщо він хоче відобразити його правдиво».

«Головна проблема образотворчого мистецтва це не що малювати, а як».

«Те, що гідне називатись мистецтвом, не має ні примх, ні теорій, ні рис. Ярлики в мистецтві це марно прикріплені папірці, що розділяють не порушну повноту форми. Ель Греко, Мікеланджело, Сезанн не мають етикеток. Коли народжується справжній твір мистецтва, усі обмежуючі його ярлики відпадають».

«Картина має бути композицією, а не імпровізацією кольору».

«Відтворити однотонну стіну чи калюжу з брудом вимагає від будь-якого художника найбільше зусиль».

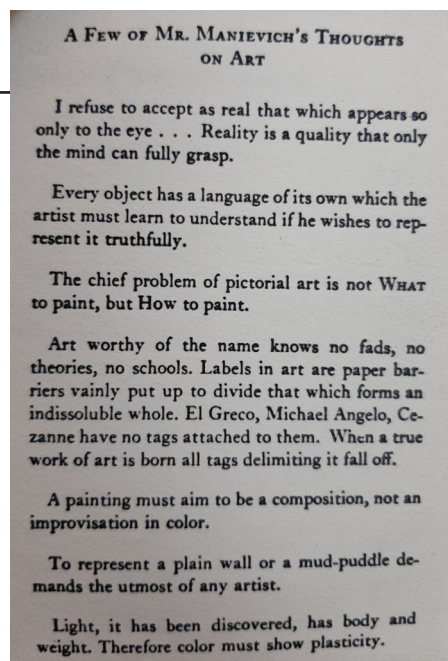
«Світло, як це було досліджено, має тіло і вагу. Тому колір має показувати пластичність».

Варто відзначити, що на цій виставці вперше представлені роботи, які були створені виключно в США. Для авторів з емігрантських видань характерні згадки про виставки Абрама Маневича в галереї Дюран-Рюеля в Парижі 1913 р. і вирізнення тих змін, що відбулися в його творчості з того часу. Американські критики відзначали зрілість художньої манери у порівнянні з першими персональними виставками в США чи великою груповою виставкою митців-емігрантів у Бруклінському музеї 1923 р.: «Його стиль значно змінився відтоді, як він уперше тут експонував-

ся, і тепер його враження зростають ще більше через спрощення настрою» (Flint, 1927, February 2); «Незважаючи на те, що робота все ще екстравагантна та емоційна, вона демонструє більше зв'язності та більшої стриманості, ніж картини, які художник виставляв раніше. Деякі з його перебільшень модифіковані для спокійного погляду на реальність» (Watson, 1927, February 6). Але обидва «табори» критиків помічають тематичну буденність американських полотен у зображенні похмурих будинків та вулиць передмість.

Першого січня 1928 р. відкрилася персональна виставка Маневича у Музеї мистецтв у Балтиморі, про що писали газети «The Sun. Baltimore», «Baltimore American», «The Baltimore News», «Русский Голос», «Новое русское слово». Повідомлялося, що Абрам Маневич отримав пропозицію про організацію виставки від директора музею, який

Рис. 7. Думки Абрама Маневича про мистецтво з каталогу виставки в галереї Дюран-Рюеля в Нью-Йорку, 1927 р. Ф. 28 (Од. зб. 103, альбом за 1921 – березнь 1942 рр. Арк. 161). НХМУ, Київ, Україна

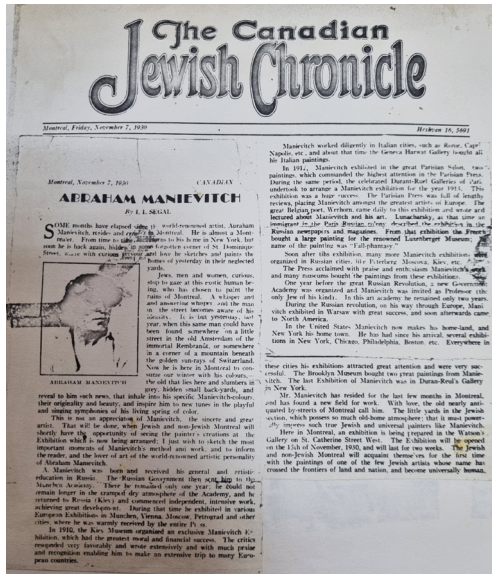

Рис. 8. Стаття про Абрама Маневича в «Jewish Chronicle» на честь його виставки в галереї Вотсона в Монреалі, 1930 р.
Ф. 28 (Од. зб. 103, альбом за 1921 – березнь 1942 рр. Арк. 198). НХМУ, Київ, Україна

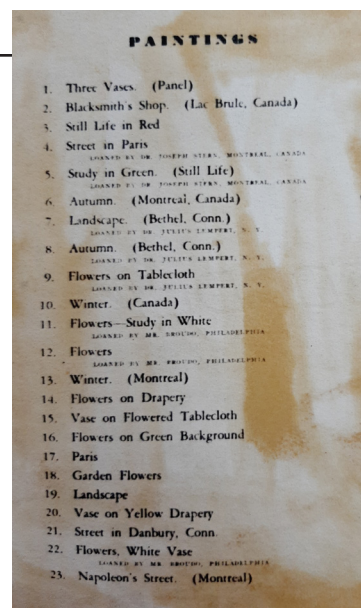
був палким шанувальником його мистецтва («Виставка А. Маневича в Балтиморі», 1928, 20 грудня). А. Д. Еммарт у «The Sun. Baltimore» звертає нашу увагу на відмінність творчості Маневича від американського мистецтва: «він відрізняється від усього, що створюється в Інституті в Меріленді² чи висить на стінах колекції Волтерса³. (...) Він сучасний у певному сенсі, але він доволі зрозумілий. (...) те, як він використовує пензель, часто є найбільш повчальним і показовим, оскільки сміливість і розмах його манери є цілком природною та легкою для нього, чого не скажеш про більшість місцевих художників» (Emmart, 1928, January 8).

З 15 по 25 листопада 1930 р. Абрам Маневич виставив 29 картин в галереї мистецтв Уотсона в Монреалі – перша презентація його робіт в Канаді, про що писали в «The Canadian Jewish Chronicle», «The Gazette Montreal», «The Montreal Daily Star» (рис. 8). Раніше художник подорожував Канадою, писав місцеві пейзажи і, зрештою, представив тут свої роботи. Місцева преса писала про те, що Маневич зображує на своїх полотнах «єврейський» та «неєврейський» Монреаль, підкреслює індивідуальні особли-

вості кожного міста. Його характеризують як митця, який ігнорує тривіальність, «картина як ціле є безкінечно важливішим ніж, будь-який окремий елемент» (Morgan-Powell, 1930, November 20). Також у межах монреальської виставки Абрам Маневич уперше експонує свої натюрморти.

Наступна виставка відбулась із 6 по 21 січня 1932 р. у галереї Бальзака в Нью-Йорку. Серед представлених 23 робіт – пейзажі Коннектикуту, зимові краєвиди Канади і натюрморти (рис. 9). Повідомлення про цю подію

Рис. 9. Список робіт, які експонувалися в галереї Бальзака в Нью-Йорку, 1932 р.
Ф. 28 (Од. зб. 103, альбом за 1921 – березнь 1942 рр. Арк. 204). НХМУ, Київ, Україна

² Йдеться про Коледж мистецтв Мерілендського інституту.

³ Мова про приватну колекцію Вільяма Томпсона Волтерса та його сина Генрі, в яку входив європейських живопис XIX ст. 1934 р. на базі колекції створено музей Волтерса в Балтиморі.

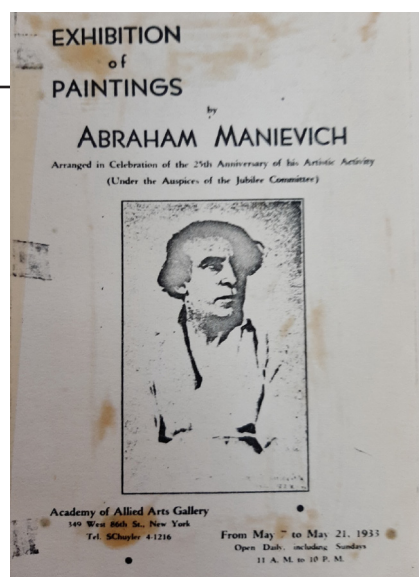
та огляди експозиції друкувались у «The New York Times», «The Art News», «New York Herald Tribune», «New York Evening Post», «Русский Голос» та «Новое русское слово». Виставку відвідувало багато людей, навіть було прийняте рішення продовжити її до 24 січня («Закрытие выставки Маневича отложено», 1932, 21 січня). Едвард Елден Джевелл із «The New York Times» писав, що «мистецтво Маневича – мистецтво для міцних нервів. Він не шкодує ні фарби, ні кольору, і якщо отримане фортіссімо⁴ змушує людину схилитися духом до більш якісних гармоній Коро чи Фантена-Латура, воно має принаймні важливу якість – енергійність» (Jewell, 1932, January 15).

У лютому 1933 р. індивідуальна виставка Маневича пройшла в Бостоні в галереї арт-дилера Грейс Хорн, про що писали в «Boston Post», «The Boston Globe», «Boston Evening Transcript»,

«The Christian Science Monitor. Boston», «The Boston Herald», «Boston Sunday Post». Абрама Маневича вже знали і чекали в Бостоні, адже багато оглядачів згадували його попередню експозицію 1925 р. Цього разу місцева публіка мала змогу ознайомитись із його натюрмортами та новими американсько-канадськими пейзажами, в яких видно його стилістичний розвиток. Відзначається його вправність як колориста, і навіть знаходяться нові цікаві характеристики його манери: «його картини, типowo слов'янські – багато представлених полотен викликають незаперечне зачарування у своєму буйному виплеску ліній і розкішних кольорах» (Cochraue, 1932, February 11), та емоційну забарвленість його творчого погляду: «куди б він не йшов – у Нью-Йорк, Пікскіль, Монреаль, Данбері – він несе спогади про гетто з собою» (Philpot, 1932, February 11). А Дороті Едлоу з «The Christian Science Monitor» зазначає, що «ставлення глядача розширилося, і, як не парадоксально, метод художника став більш чутливим. У своїх букетах митець передав квіткову поезію та аромат, а не лише відзначив зовнішню схожість. Результати живі, радісні, вільні» (Adlow, 1933, February 11).

З 7 по 21 травня 1933 р. в Академії суміжних мистецтв у Нью-Йорку відбулася персональна виставка Абрама Маневича на честь 25-річчя його творчої діяльності, на якій було представлено 50 робіт митця, починаючи з 1912 р. (рис. 10). В організації експозиції допомагали друзі художника з кола творчої еміграції. Про подію писали у виданнях «Русский Голос», «The New York Sun», «New York Herald», «The American Federation of Arts», «Jewish Daily Bulletin». Давид Бурлюк зазначає здатність Маневича зобразити барвистість навіть у тьмяному, похмурому,

Рис. 10. Обкладинка каталогу виставки Абрама Маневича в Академії суміжних мистецтв в Нью-Йорку з нагоди 25-річчя його творчої діяльності, 1933 р. Ф. 28
(Од. зб. 103, альбом за 1921 – березнь 1942 рр. Арк. 214). НХМУ, Київ, Україна

⁴ Дуже голосне, сильне звучання голосу або музичного інструмента при виконанні музичного твору.

сірому (1933, 6 травня). У «The New York Sun» писали, що «Він спостерігав за собою, і, формуючи свій власний стиль, чітко усвідомлював, як показують його полотна, значення більш ніж одного сучасного руху» (McBride, 1933, May 10).

1935 р. із 15 по 31 січня роботи Абрама Маневича експонувалися у Гартфорді в Галереї Джерома Ставоли. Було представлено 44 полотна з американськими та канадськими краєвидами та натюрмортами. Статті та повідомлення про виставку були розміщені у виданнях «Русский Голос», «The Hartford Times», «The Jewish Ledger», «The Hartford Daily Times». Місцева преса відзначає багатогранність манери митця, адже «з першого погляду може здатися, що це твори різних людей» (Murray, 1935, January 19), та особливі риси його творчості. У відгуках також можна знайти не лише зацікавлення творчим доробком Маневича, а й його особистими переконаннями: «Справжнє мистецтво має бути вільним (...) Справжнє мистецтво саме по собі має найкращий соціальний вплив, тому що відображає красу життя і свободу, якої прагне людина» та його ставлення до сучасної культури Америки, зокрема до сучасної архітектури: «Вона гарна по-своєму. Але потрібно це зрозуміти. Вона є символом динамічної сили країни» («Art Reaching Masses, Russian Painter Finds», 1935, January 15).

Наступна персональна виставка митця пройшла в галереї Рудура у Спрінгфілді штату Массачусетс, 1935 р. із 13 по 31 березня. На ній Маневич представив 43 роботи, про що повідомляли у виданнях «Sunday Union and Republican. Springfield», «The Springfield Union», «Springfield Republican». Спочатку експозиція мала працювати до 27 березня, але термін продовжили через високу відвідуваність та зацікавленість публіки. У «The Springfield Union» підкреслюють особистісні стосунки митця з об'єктами його творчості:

«тим, що зображується, він відповідає широкому спектру настроїв, чи, було б правильніше сказати, він виражає різноманіття персональних суб'єктивних станів через ті об'єкти, які йому трапляється зображати» (Rogers, 1935, March 13), але зазначають, що натюрморти не є такими ж успішними, як пей-

Рис. 11. Стаття про виставку Абрама Маневича в галереї Фішера в Нью-Йорку та репродукція його роботи в газеті «The Art Digest», 1936 р. Ф. 28 (Од. зб. 103, альбом за 1921 – березнь 1942 рр. Арк. 228). НХМУ, Київ, Україна

зажі, адже Маневича цікавлять не квіти, а можливість створення кольорової гармонії.

1936 р. із 29 січня по 15 лютого у галереї Карла Фішера в Нью-Йорку були експоновані 38 робіт Абрама Маневича. Місцева преса широко висвітлювала цю подію у виданнях «Sonntagsblatt Staats Zeitung und Herald», «The Art Digest», «The Art News», «The New York Sun», «New York Herald Tribune», «New York Post», «The New York Times», «New York American», «New York World-Telegram», «Русский Голос», «Новое русское слово» і «Новый мир». Виставка мала популярність, а на відкриття прийшло так багато людей, що за натовпом не було видно картин. Також вона відзначилася тим, що її відвідав відомий фізик Альберт Ейнштейн, із яким Абрам Маневич зав'язав дружні стосунки. В «The Art Digest»

писали, що: «Маневич використовує сміливі кольори в поєднанні з приємними та чутливими відтінками сірого. Його візерунки добре побудовані, його мазок сміливий і вільний. Зазвичай він обмежує своє багате поєднання тонів будівлями та деревами, завжди зберігаючи світло-сірий колір неба» («Artist Creates Beauty Out of Drab Themes», 1936, February 1) **(рис. 11)**. Причому кожний його твір є настільки насиченим та самодостатнім, що найкращим чином було б їх експонувати по одному в маленьких кімнатах із темними стінами, щоб «знищити конкуренцію між його картинами» (Раскина, 1936, 9 лютого). Загалом, автори відзначають його вправність у передачі настрою різних локацій, які він зображує, майстерне використання кольорів і навіть порівнюють рівень його таланту з Ван Гогом чи Ренуаром.

Наступна виставка 34 картин відбулась із 5 по 30 грудня 1936 р. у галереї міста Вілкс-Барре в Пенсильванії, про що писали в «Wilkes-Barre Record» і «Times-Leader». Митець провів у Вілкс-Барре частину літа, відображаючи на полотнах місцеві пейзажі, які, на його відчуття, передавали образ міста. Критики його характеризували як модерніста та колориста, що працює з настроєвими станами: «у мене немає улюблених картин. Моя улюблена робота – кожна наступна» («Manievich paints real life in colors Mine District», 1936, December 5).

У канадійській галереї образотворчих мистецтв Т. Ітон Компані Лімітед оф Монреаль було представлено 42 роботи Маневича, про що писали в «The Gazette Montreal» і «La presse. Motreal». У публікаціях згадується попередня виставка Маневича в Монреалі та особливості його манери: «У прийомах Маневича немає нічого боязкого – форми міцно вимальовані, а фарби покладені щедро» («Abraham Manievich Honored Wednesday», 1935, March 10).

Із 14 січня до 10 лютого 1937 р. 40 робіт Абрама Маневича експонувалися в музеї Еверхарт у Скрентоні. Писали про цю подію в «The Scranton Tribune», «The Scranton Times» і «The Scrantonian». У «The Scrantonian». Відзначалося, що виставка Маневича є однією з найцікавіших та важливішою з усіх, що проходили в музеї Еверхарт, а сам він є винятковим художником, модерністом, який «переймається власним відчуттям квітів, вулиць, пейзажів» і «ніколи не малює прямолінійний бездушний екстер'єр речей» («Two interesting shows now on Exhibition at Everhart Museum», 1937, January 24). А в «The Scranton Tribune» також помічають те, як він розбавляє сірою фарбою насичені кольори («A. Manievich Exhibits at Everhart», 1937, January 14).

15 січня 1938 р. відбулося відкриття персональної виставки Маневича в Торонто, в галереї Дж. Мерріт Меллоні, на якій художник представив 42 твори, про що писали у «The Globe and Mail», «Saturday Night» та «Daily Clarion». Критики характеризують митця як майстра настрою, якого цікавить пластичність форм і який використовує колір для вираження свого емоційного стану. «Він привносить в американську сцену маленьке містечко – вугільні родовища Пенсильванії, міський парк – гарячі, варварські червоні та зелені кольори та вихрові мазки власного експресіонізму», – пише Грехем Мкіннес в «Saturday Night» (McInnes, 1938, January 22).

Остання персональна прижиттєва виставка Абрама Маневича відбулась із 24 листопада по 13 грудня 1941 р. у Нью-Йорку, в Галереї французького мистецтва, на якій було представлено 18 творів митця. Експозиція отримала багато уваги від преси – найбільша кількість публікацій в архіві стосуються саме цієї виставки. Про неї писали в «The Reporter Dispatch. White Plains», «The New York Sun», «Section 2 of the

Brooklyn Eagle», «Journal American», «New York World-Telegram», «The New York Times», «New York Herald Tribune», «Pictures on Exhibit», «The Art Digest», «CUE», «Art News», «Новое русское слово», «Русский Голос» і «Новоселье». Публіка також була зацікавлена, через що експозицію продовжили ще на тиждень. Деякі оглядачі вказують на логічність представлення робіт Маневича в цій галереї, адже він є представником паризької школи та імпресіонізму зокрема, який, однак, не визнає «ізмів»: «модернізм, реалізм, імпресіонізм – вони не мають значення. Єдине, що є важливим, це високе мистецтво – те, що перевіряється часом» («Central Avenue's Traffic Rush Fails To Disturb Artist At Easel», 1941, October 23) (рис. 12). А свої роботи він називає симфонією кольору, яку створює пензлем, пальцями чи ножом. Деякі автори емігрантських газет згадували молодого Маневича в Парижі 1913 р., писали, що тоді в його мистецтві були присутні сумніви, від яких не лишилося сліду, натомість прийшла гармонічна експресія та цілісність.

На основі опрацьованих матеріалів з архіву Абрама Маневича в Націо-

нальному художньому музеї України було здійснено аналіз персональних виставок художника, які відбувалися з 1910 по 1941 рр. в Україні, Європі, Росії та США. Викладена інформація дає розуміння розвитку Маневича-митця і особливостей його творчості в різні періоди життя; сприйняття публікою в різних країнах та значення його мистецтва для їхніх культурних контекстів. Варто відзначити, що вся експозиційна діяльність художника супроводжувалася також численними публікаціями в єврейських газетах на івриті, що складає окремий пласт матеріалів для подальшого опрацювання дослідниками, які володіють цією мовою.

Публікації у пресі демонструють зацікавленість критиків та відвідувачів у доробку Абрама Маневича. Критика його творів зустрічається вкрай рідко і стосується переважно ранніх періодів, коли митець перебував в художньому пошуку. Також є цінні свідчення про особистість живописця в його цитатах та описах його характеру, які допомагають скласти повніший портрет Абрама Маневича не лише як художника, а й як людини.

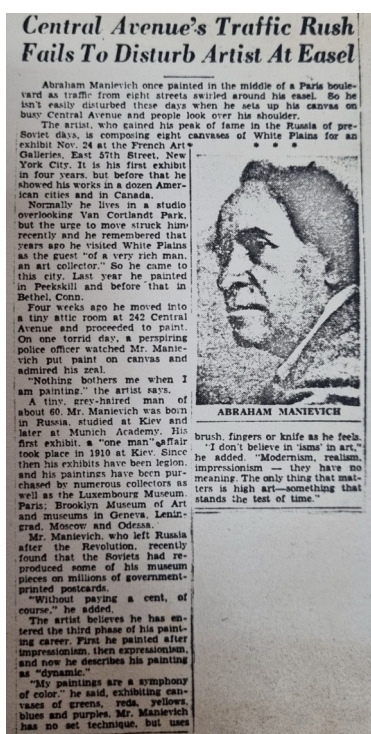

Рис. 12. Стаття про виставку Абрама Маневича в галереї Френч Арт в Нью-Йорку та його фото в газеті «The Reporter Dispatch. White Plains», 1941 р. Ф. 28 (Од. зб. 103, альбом за 1921 – березнь 1942 рр. Арк.). НХМУ, Київ, Україна

Список використаних джерел та літератури

- Бурлюк, Д. (1933, 6 травня). Открытие выставки Абрагама Маневича. **Русский Голос**.
- «Выставка А. Маневича в Балтиморе». (1928, 20 грудня). **Русский Голос** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 187). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- «Закрятие выставки Маневича отложено». (1932, 21 січня). **Русский Голос**.
- Кузьмин, Е. **Выставка картин А. А. Маневича**. (1910). [Газетна вирізка з Альбому за 1905–1919]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 102. Арк. 14). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- Лазаревский. (1916, 19 березня). Выставка Маневича. **Время** [Газетна вирізка з Альбому за 1905–1919]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 102. Арк. 67). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- Луначарский, А. (1913, 8 березня). Выставка картин Маневича. **Кіевская мысль** [Газетна вирізка з Альбому за 1905–1919]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 102. Арк. 40), ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- Масаинов, А. (1916, 16 січня). Маневич. **День**, (15) [Газетна вирізка з Альбому за 1905–1919]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 102. Арк. 56). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- Н. М. Е. (1916, 24 березня). Художественные выставки. **Московские ведомости**. [Газетна вирізка з Альбому за 1905–1919]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 102. Арк. 69). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- Раскина, Р. (1936, 9 лютого). К выставке А. Маневича (не рецензия). **Русский Голос** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 236). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- Adler, Ph. (1926, February 11). Artist Paints Detroit «Mood». **The Detroit News** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 155). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- Adlow, D. (1933, February 11). Grace Horne`s Gallery. **The Christian Science Monitor. Boston** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 211). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- Appleton Read, H. (1924, February 24). Maniewicz to Exhibit at Babcock`s. **The Brooklyn Daily Eagle** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 124). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- «Art Reaching Masses, Russian Painter Finds». (1935, January 15). **The Hartford Times** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 222). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- «Artist Creates Beauty Out of Drab Themes». (1936, February 1). **The Art Digest**, (9) [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 228). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- Babcock Galleries. Resent Paintings by Abraham Manievich**. (1924). [Копія каталогу з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 119). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- «Bildende Kunst». (1913, March 8). **Pariser Zeitung** [Газетна вирізка з Альбому за 1905–1919]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 102. Арк. 24). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- Centnerszwer, J. (1921, December). Wystawa obrazow A. Maniewicza w gmaohu Gminy Zydowskiej. **Nasz Kurjer** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 91). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- «Central Avenue`s Traffic Rush Fails To Disturb Artist At Easel». (1941, October 23). **The Reporter Dispatch. White Plains** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 256). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.
- Cochraue, A.-F. (1932, February 11). Swirling Colors at Grace Horne`s. **Boston Evening Transcript** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 211). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Cohen, B. (1926, January 5). The Jew as Artist – Citing Manievich. **The Chicago Evening Post. Magazine of the Art World** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 154). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Durand-Ruel Galleries. New York. Exhibition of Paintings by Abraham Manievich. (1927). [Копія каталогу з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 161). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Emmart, A. D. (1928, January 8). Manievich Works Shown At Museum. **The Sun. Baltimore** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 179). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Flint, R. (1927, February 2). Manievich Exhibit. **The Christian Science Monitor. Boston** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 166). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Grefly, D. (1923, April 8). Russian On View. **The North American. Philadelphia** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 109). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Heitkamp, E. L. (1925, November 22). Best Work Hits Eye Of Critic. **Chicago Herald and Examine** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 150). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Jewell, E. A. (1932, January 15). An Art for Strong Nerves. **The New York Times** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 207). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

«Abraham Manievich». (1924, March 2). **The New York Times** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 124). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

«A. Manievich Exhibits at Everhart». (1937, January 14). **The Scranton Tribune** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 240). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

[Abraham Manievich Exhibition at the Peabody Gallery]. (1923, December 17). **The Evening Sun** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 114). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

«Abraham Manievich Honored Wednesday». (1935, March 10). **Sunday Union Republican. Springfield, Mass** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 224). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

«Manievich Paints Real Life In Colors Mine District». (1936, December 5). **Times-Leader. Wilkes-Barre** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 239). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

McBride, H. [Abraham Manievich Exhibition at the Academy of Allied Arts]. (1933, May 10). **The New York Sun** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 215). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

McInnes, G. (1938, January 22). World Of Art. **Saturday Night** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 250). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Morgan-Powell, S. (1930, November 20). **Montreal Daily Star** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 201). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Murray, M. (1935, January 19). Manievitch Work Fills Exhibition. **The Hartford Daily Times** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 223). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Philpot, A. J. (1925, January 8). Annual Art Exhibition of the Copley Society. **The Boston Globe** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 138). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Philpot, A. J. (1932, February 11). Abraham Manievich Showing Pictures Of Dreary Places. **The Boston Globe** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1.

Од. зб. 103. Арк. 210). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

R. H. (1926, February). *Vigorous Paintings by Modern Russian Being Shown Here*. **Detroit** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 155). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

«Rational Futurist Painter is Here to Picturize Slums». (1925, April 1). **The Sun. Pittsburgh** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 144). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Rogers, W. G. (1935, March 13). *Local Color. Manievich`s Paintings Exhibited Here*. **The Springfield Union** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 225). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

«Two Interesting Shows Now On Exhibition At Everhart Museum». (1937, January 24). **The Scrantonian** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 241). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Watson, F. Manievich. (1927, February 6). **The Art Word** [Газетна вирізка з Альбому за 1921 – березень 1941]. Ф. 28 «Маневич А. А» (Оп. 1. Од. зб. 103. Арк. 168). ДАФ НХМУ, Київ, Україна.

Додаток 1.

Документально-архівний фонд НХМУ, Київ. **Ф. 28 «Маневич А. А.»**. Оп. 1. Од. зб. 102. **«Абрам Аншелович Маневич (25.11.1881–30.06.1942)»: Альбом, 1921–1942.** 82 арк.

1. Городской музей. Выставка картин А .А. Маневича, (1909–1910). Афіша [Копія]. Арк. 6.
2. Каталог выставки картин А .А. Маневича [в Киевском Городском музее, 1909–1910]. Буклет [Копія]. Арк. 7.
3. Художественные выставки в Киеве. (1909, грудень). Київскія вѣсти [Газетна вирізка]. Арк. 8.
4. Репродукції картин А. Маневича. Фрагмент. (1909). Київская іскра, (52) [Копія]. Арк. 9
5. Яновскій, Б. Несколько слов о выставке художника Маневича. (1909, 25 грудня). Джерело не визначене, (355) [Газетна вирізка]. Арк. 10.
6. Репродукції картин А. Маневича. Фрагмент. (1909, грудень). Київская мысль, (57) [Копія]. Арк. 10.
7. П-ко. Выставка картин А. Маневича. (1910, січень). Джерело не визначене [Газетна вирізка]. Арк. 11.
8. От редакции. (1910, січень). Київская мысль. [Газетна вирізка]. Арк. 13.
9. П-ко. На виставці картин худ. Маневича (враження). (1910). Джерело не визначене [Газетна вирізка]. Арк. 14.
10. Кузьмин, Е. Выставка картин А.А. Маневича (1909-1910). Джерело не визначене [Газетна вирізка]. Арк. 14.
11. Художественная хроника. (1910). Искусство и печатное дело [Газетна вирізка]. Арк. 15.
12. Бур(...), Г. Выставка картин А. Маневича. (1910). Джерело не визначене [Газетна вирізка]. Арк. 16.
13. Искусство в Киеве. (без дати). Джерело не визначене [Газетна вирізка]. Арк. 17.
14. Репродукції картин А. Маневича. Обкладинка. (1913, 3 травня). Київская мысль, (20) [Копія]. Арк. 20.
15. Galeries Durand-Ruel. Manievitch Exposition. Афіша. (1913). [Копія]. Арк. 21.
16. Catalogue des Peintures de Abraham Manievitch exposees a la Galerie Durand-Ruel, 16, ru Laffitte. (1913). [Копія]. Арк. 22.
17. Bildende Kunst. (1913, March 8). Pariser Zeitung [Газетна вирізка]. Арк. 24.
18. Луначарский, А. (1913, березень). Русский художник в Париже. Київская мысль [Газетна вирізка]. Арк. 39.
19. Луначарский, А. (1913, 8 березня). Выставка картин Маневича. Київская мысль [Газетна вирізка]. Арк. 40.
20. Эренбургъ, И. (1913, березень). Выставка А. Маневича. Парижский вестникъ [Газетна вирізка]. Арк. 41-42.
21. [Зображення картин А. Маневича.]. (1913). Выставка киевского художника А. А. Маневича в Париже. Київская мысль, (11). [Копія]. Арк. 46.
22. Е. А. Т. (1913, червень). The International Studio, (196). [Газетна вирізка]. Арк. 47.
23. Художественное бюро И. Е. Добычиной. Выставка картинъ и этюдовъ Маневича. (1916). Афіша [Копія]. Арк. 51.
24. Выставка картин и этюдов А. А. Маневича. Каталог. (1916). [Копія]. Арк. 52.
25. К выставке картин худ. И. Маневича. [Ініціали імені вказані таким чином в оригіналі] (1916, січень). Журнал-Копейка, (363-1) [Газетна вирізка]. Арк. 53.
26. Браз, Д. (1916, 2 січня). Пѣсець своей родины. Всемирная панорама, (350-1) [Газетна вирізка]. Арк. 53.
27. Лопатин, Б. (1916, 4 січня). А. А. Маневич. Солнце России [Газетна вирізка]. Арк. 54.
28. Масаинов, А. (1916, 16 січня). Маневич. День, (15) [Газетна вирізка]. Арк. 56.
29. Любитель. На выставке А. А. Маневича. (1916, 22 січня). Биржевые ведомости, (15339) [Газетна вирізка]. Арк. 56.
30. Ясинский, Иер. (1916, 24 січня). Пейзажная выставка Г. Маневича. Биржевые ведомости, (15342) [Газетна вирізка]. Арк. 57.
31. Петроградские ведомости, (19). (1916, 24 січня). [Газетна вирізка]. Арк. 57.
32. Лопатин, Б. (1916, 25 січня). Выставка А. Маневича. День, (23) [Газетна вирізка]. Арк. 57.
33. На выставке А. А. Маневича. (1916, 28 січня). День, (27) [Газетна вирізка]. Арк. 58.
34. Шебуев, Н. (1916, 27 січня). Впечатления. Обзорение театров [Газетна вирізка]. Арк. 58.
35. Вечернее Время, (1374). (1916, 29 січня). [Газетна вирізка]. Арк. 58.
36. Влагин, М. (1916, 30 січня). О выставке А. А. Маневича. Лукоморье [Газетна вирізка]. Арк. 59.

37. Старк, О. (1916, 31 січня). Маневич. Голос, (89) [Газетна вирізка]. Арк. 60.
38. Ростиславов, А. (1916, 31 січня). Речь [Газетна вирізка]. Арк. 60.
39. Магула, Г. (1916, 2 (15) лютого). Выставка картин Маневича. Новое время, (14333). [Газетна вирізка]. Арк. 61.
40. М. С-н. (1916, 14 лютого). А. А. Маневич. Еврейская неделя [Газетна вирізка]. Арк. 63.
41. Посещаемость выставок. (1916, 17 лютого). День, (47) [Газетна вирізка]. Арк. 64.
42. Выставка картин А. Маневича. (1916, 10 березня). Утро России [Газетна вирізка]. Арк. 64.
43. Заславский, Д. (1916, 26 лютого). (Нотуnculus). Выставка Маневича. Киевская мысль [Газетна вирізка]. Арк. 64.
44. Репродукції картин А. Маневича. Фрагмент. (1916, лютий). Журнал журналов, (9) [Копія]. Арк. 65.
45. Галерея П. П. Саурова. Маневич. Каталог. (1916). [Копія]. Арк. 66.
46. Лазаревский. Выставка Маневича. Время [Газетна вирізка]. Арк. 67.
47. Некрасов, Н. В. (1916, 20 березня). Выставка картин А. А. Маневича. Утро России [Газетна вирізка]. Арк. 67.
48. Сегодня открытие выставки картин и этюдов художника А. А. Маневича. (1916, 19 березня). Русское слово, (65) [Газетна вирізка]. Арк. 68.
49. Выставка картин А. А. Маневича. (1916, 20 березня). Утро России. [Газетна вирізка]. Арк. 68.
50. Н. М. Е. (1916, 24 березня). Художественные выставки. Московские ведомости [Газетна вирізка]. Арк. 69.
51. Д. М. (1916, 27 березня). Маневич. Еврейская жизнь, (13) [Газетна вирізка]. Арк. 70.
52. Выставка А. Маневича. (1916, 30 березня). Утро России, (90) [Газетна вирізка]. Арк. 71.
53. Литературно-художественные вести. (1916, 27 березня). Еврейская жизнь, (13) [Газетна вирізка]. Арк. 71.
54. Т-д, Я. По выставкам. (1916, 29 березня). Русские ведомости, (7) [Газетна вирізка]. Арк. 71.
55. Выставка Маневича. (1916, квітень). Время. [Газетна вирізка]. Арк. 73.
56. Никольский, В. (1916, 6 (19) квітня). Выставка Маневича. Русское слово, (79). [Газетна вирізка]. Арк. 73.
57. Закрытие выставок. (1916, 14 (27) квітня). Русское слово, (85) [Газетна вирізка]. Арк. 74.
58. Закрытие выставок. (1916, 18 квітня). Русская молва [Газетна вирізка]. Арк. 74.

Додаток 2.

Документально-архівний фонд НХМУ, Київ. **Ф. 28 «Маневич А. А.»**. Оп. 1. Од. зб. 103. **«Абрам Аншелович Маневич (25.11.1881–30.06.1942)»: Альбом, 1921–1942.** 273 арк.

1. Zydowska wystawa stuki. Wystawa obrazow Abrahama Maniewicza. Каталог. (1921). [Копія]. Арк. 84.
2. Выставка картин А. А. Маневича. (1921, 16 грудня). Свобода [Газетна вирізка]. Арк. 85.
3. Wieczor ku czci Maniewicza. (1921, December 9). Nasz Kurjer. [Газетна вирізка]. Арк. 87.
4. [Нотатка зі згадкою організацію виставки А. Маневича у Варшаві]. Свобода. (1921, 16 жовтня). [Газетна вирізка]. Арк. 87.
5. Воинов, О. (1921, 16 грудня). Выставка картин Маневича. Свобода [Газетна вирізка]. Арк. 87.
6. Centnerszwer, J. (1921, December). Wystawa obrazow A. Maniewicza w gmaohu Gminy Zydowskiej. Nasz Kurjer [Газетна вирізка]. Арк. 91.
7. Z zydowskiej wystawy sztuki. (1921, December 20) Nasz Kurjer [Газетна вирізка]. Арк. 91.
8. Abraham Maniewitch's Paintings in Philadelphia. (1923, April 12). The Christian Science Monitor. Boston [Газетна вирізка]. Арк. 108.
9. Peabody Art Institute of Baltimore. Abraham Maniewitch. Exhibition of paintings. Каталог. (1923). [Копія]. Арк. 108.
10. Bonte, C. H. (1923, April 8). Sensing Of Soul Not Substance. The Philadelphia Inquire [Газетна вирізка]. Арк. 109.
11. Grefly, D. (1923, April 8). Russian On View. The North American. Philadelphia. [Газетна вирізка]. Арк. 109.
12. Powell, Edith W. (1923, April 12). Public Ledger Philadelphia [Газетна вирізка]. Арк. 109.
13. На виставке Маневича. (1925, 7 грудня). Русский Вестник [Газетна вирізка]. Арк. 113.
14. Художник Маневич в Чикаго. (1925, 30 жовтня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 113.
15. McCormick, William B. (1927, February 6). New York American [Газетна вирізка]. Арк. 113.
16. Russian Artist Is Impressed With Serenity of Baltimore. (1923, December 13). The Sun. Baltimore [Газетна вирізка]. Арк. 113.
17. Russian Artist in Exhibition. Abraham Maniewitch To Display Paintings At Peabody. (1923, December 4). The Sun. Baltimore [Газетна вирізка]. Арк. 113.
18. Шемшурин, А. (1924, 14 грудня). Письмо о А. Маневиче. Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 113.
19. Individualism Revealed By Maniewitch. (1923, December 19). The Baltimore News [Газетна вирізка]. Арк. 114.
20. The Evening Sun. (1923, December 17). [Газетна вирізка]. Арк. 114.
21. Russian Painter Exhibits at Peabody Institute. Фото. (1923, December 30). The Sunday Sun. Baltimore [Копія]. Арк. 115.
22. Babcock Galleries. Recent Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1924). [Копія]. Арк. 119.
23. Philadelphia Art Alliance. Paintings by Abraham Maniewitch of Moscow. Каталог. (1923). [Копія]. Арк. 119.
24. [Нотатка про відкриття виставки А. Маневича в галереї Бебкока]. The Sun and The Globe. (1924, February 26). [Газетна вирізка]. Арк. 120.
25. Exhibition Of Manievich. (1924, February 26). The New York Times [Газетна вирізка]. Арк. 120.
26. Manievich at Babcock Galleries. (1924, March 1). The Art News [Газетна вирізка]. Арк. 122.
27. Alexander Manievich Exhibition. [Ім'я вказано таким чином в оригіналі] (1924, February 29). The Jewish Tribune and Hebrew Standard [Газетна вирізка]. Арк. 122.
28. Abraham Manievitch's Russo-American Art. (1924, March 2). The New York Herald [Газетна вирізка]. Арк. 123.
29. Boswell, P. (1924, March 2). New York American [Газетна вирізка]. Арк. 123.
30. Merrick, L. (1924, March 2). The Morning Telegraph [Газетна вирізка]. Арк. 123.
31. Cortissoz, R. (1924, March 2). New York Tribune [Газетна вирізка]. Арк. 124.
32. Watson, F. (1924, March 2). Russian Painter Displays Work. The World [Газетна вирізка]. Арк. 124.
33. Appleton Read, H. (1924, March 2). Manievitch at the Babcock Galleries. The Brooklyn Daily Eagle [Газетна вирізка]. Арк. 124.
34. Appleton Read, H. (1924, February 24). Manievich to Exhibit at Babcock's. The Brooklyn Daily Eagle [Газетна вирізка]. Арк. 124.
35. Abraham Manievich. (1924, March 2). The New York Times [Газетна вирізка]. Арк. 124.
36. Breuning, M. (1924, March 8). Work of Manievich. New York Evening Post [Газетна вирізка]. Арк. 128.

37. Paintings by Manievich. (1925, January 3). Boston Evening Transcript [Газетна вирізка]. Арк. 136.
38. Coburn, F. W. (1924, December 28). The Sunday Herald [Газетна вирізка]. Арк. 136.
39. Oliver, J. Nutting. (1924, January 4). News and Notes of the World of Art. America First – Boston Sunday Advertiser [Газетна вирізка]. Арк. 137.
40. The Copley Society of Boston. Exhibition of Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1925). [Копія]. Арк. 137.
41. Philpot, A. J. (1925, January 8). Annual Art Exhibition of the Copley Society. The Boston Globe [Газетна вирізка]. Арк. 138.
42. Н. Р. (1925, January 10). Paintings by Manievich. Boston Evening Transcript [Газетна вирізка]. Арк. 139.
43. Allow, D. (1925, January 10). Abraham Manievich Paintings Shown. The Christian Science Monitor [Газетна вирізка]. Арк. 139.
44. Peabody Honored By Visit From ... Guest. (1925, January). The Peabody Time [Газетна вирізка]. Арк. 140.
45. Coburn, F. W. (1925, January 11). The Sunday Herald. Boston [Газетна вирізка]. Арк. 141.
46. Oliver, J. Nutting. (1925, January 11). News and Notes of the World of Art. America First – Boston Sunday Advertiser [Газетна вирізка]. Арк. 141.
47. Paintings From The Manievich Exhibition Now At The Boston Art Club [Газетна вирізка]. The Boston Herald. Арк. 143.
48. Rational Futurist Painter Is Here To Picturize Slums. (1925, 1 квітня). The Sun. Pittsburgh [Газетна вирізка]. Арк. 144.
49. Oliver, J. Nutting. (1925, January 18). Song of Songs Is Put Into Color by Manievich. America First – Boston Sunday Advertiser [Газетна вирізка]. Арк. 144.
50. Manievich Show. (1925, November 3). Art World Magazine [Газетна вирізка]. Арк. 146.
51. Zolotareff, M. (1925, November 4). Russian Genius Here to Exhibit Art. Chicago American [Газетна вирізка]. Арк. 146.
52. Художник Маневич в Чикаго. (1925, 30 жовтня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 146.
53. Картины художника Маневича. (1925, 3 листопада). Русский Вестник [Газетна вирізка]. Арк. 146.
54. Zolotareff, M. (1925, November 8). Tragedy Written In Painting of Ghetto. Chicago Herald and Examiner [Газетна вирізка]. Арк. 147.
55. Manievich Paintings [Газетна вирізка]. (1925, 10 листопада). The Chicago Evening Post. Magazine of the Art World. Арк. 147.
56. Anderson Galleries. Exhibition of Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1925). [Копія]. Арк. 148.
57. Bullie, C. J.t. (1925, November 17). Looking at Camden Thru Russian Eyes. Art World Magazine [Газетна вирізка]. Арк. 149.
58. Heitkamp, Ernest L. (1925, November 22). Best Work Hits Eye Of Critic. Chicago Herald and Examiner [Газетна вирізка]. Арк. 150.
59. Художник Маневич вернулся с выставки. (1925, 18 грудня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 153.
60. Cohen, B. (1926, January 5). The Jew as Artist – Citing Manievich. The Chicago Evening Post. Magazine of the Art World [Газетна вирізка]. Арк. 154.
61. R. H. (1926, February). Vigorous Paintings by Modern Russian Being Shown Here. Detroit [Газетна вирізка]. Арк. 155.
62. Adler, Ph. Artist Paints Detroit "Mood". (1926, February 11). The Detroit News [Газетна вирізка]. Арк. 155.
63. Gordon Galleries. Exhibition of Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1926). [Копія]. Арк. 155.
64. Durand-Ruel Galleries. New York. Exhibition of Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1927). [Копія]. Арк. 161.
65. Бурлюк, Д. (1926, 29 січня). Сегодня открывается выставка Абрагама Маневича. Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 161.
66. Flint, R. Manievich Exhibit. (1927, February 2). The Christian Science Monitor. Boston [Газетна вирізка]. Арк. 166.
67. [Нотатка про виставку А. Маневича в галереї Дюран-Рюеля]. The New York Sun [Газетна вирізка]. (1927, January 29). Арк. 166.
68. [Нотатка про виставку А. Маневича в галереї Дюран-Рюеля]. The Herald Tribune [Газетна вирізка]. (1927, January 30). Арк. 166.

69. Л. Н. (1927, лютий). На выставке Маневича. Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 166.
70. Manievich to Sell 2-sided Paintings. (1927, February 2). The World Wednesday [Газетна вирізка]. Арк. 166.
71. Брагин, С. (1927, лютий). Выставка А. Маневича. Новый Мир [Газетна вирізка]. Арк. 167.
72. Выставка картин Аврама Маневича. (1927, лютий). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 168.
73. [Нотатка про виставку А. Маневича в галереї Дюран-Рюеля]. New York Herald Tribune. (1927, February 6). [Газетна вирізка]. Арк. 168.
74. Watson, F. Manievich. (1927, February 6). The Art Word [Газетна вирізка]. Арк. 168.
75. McBride, H. (1927, February 5). Abraham Manievitch Exhibits. The New York Sun [Газетна вирізка]. Арк. 168.
76. L. K. (1927, February 6). The New York Times [Газетна вирізка]. Арк. 168.
77. Breuning, M. (1927, February 5). American Accent to Be Heard in the Account Three Painters Give of America – Portraits by Cole at Ainslie`s – Three Shows at Art Center. New York Evening Post [Газетна вирізка]. Арк. 168.
78. America Inspires Manievich. (1927, February 11). The American Hebrew [Газетна вирізка]. Арк. 170.
79. Lozowick, L. (1927, September 23). Last Year`s Exhibition [Газетна вирізка]. The Jewish Tribune. Арк. 175.
80. Baltimore Museum of Art. Exhibition of Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1928). [Копія]. Арк. 178.
81. Manievich Works Will Feature Art Exhibit. Baltimore American. (1928, січень). [Газетна вирізка]. Арк. 178.
82. Manievich Paintings Viewed At Museum. (1928, January). The Sun. Baltimore [Газетна вирізка]. Арк. 178.
83. Emmart, A. D. (1928, January 8). Manievich Works Shown At Museum. The Sun. Baltimore [Газетна вирізка]. Арк. 179.
84. New England Seen Here Thru Eyes of "Artist". (1928, January 9). The Baltimore News [Газетна вирізка]. Арк. 181.
85. Emmart, A. D. (1928, February 5). Abraham Manievich Paintings On View. The Sun. Baltimore [Газетна вирізка]. Арк. 181.
86. Русский приобрел картину Маневича за \$15.000. (1928, 22 квітня). Новое Русское Слово [Газетна вирізка]. Арк. 182.
87. Новые книги. (1928, 5 квітня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 182.
88. [Нотатка про підготовку А. Маневича до поїздки в Європу]. Русский Голос. (1928, 15 квітня). [Газетна вирізка]. Арк. 182.
89. Нам пишут из Парижа. (1928, 11 грудня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 187.
90. Выставка А. Маневича в Балтиморе. (1928, 20 грудня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 187.
91. Exhibitions. (1932, January 10). The New York Times [Газетна вирізка]. Арк. 187.
92. Бурлюк, Д. (1932, 3 січня). Выставка Абрагама Маневича. Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 187.
93. Русский выходец купил изв. картину. (1928, 17 квітня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 187.
94. Segal, L. L. (1930, November 7). Abraham Manievich. The Canadian Jewish Chronicle [Газетна вирізка]. Арк. 198.
95. Watson Art Galleries. Montreal. Exhibition of Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1930). [Копія]. Арк. 200.
96. Jewish Painter Exhibiting Works. (1930, November 18). The Gazette Montreal [Газетна вирізка]. Арк. 200.
97. Morgan-Powell, S. (1930, November 20). Montreal Daily Star [Газетна вирізка]. Арк. 201.
98. Balzac Galleries. New York. Exhibition of Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1932). [Копія]. Арк. 204.
99. Выставка Маневича. (1932, 3 січня). Новое Русское Слово [Газетна вирізка]. Арк. 204.
100. На выставке Абрагама Маневича. (1932, 10 січня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 205.
101. Around The Galleries. (1932, January 16). The Art News [Газетна вирізка]. Арк. 207.
102. Burrows, C. (1932, January 3). News and Comment On Current Art Events. New York Herald Tribune [Газетна вирізка]. Арк. 207.
103. McBride, H. (1932, January 16). The New York Sun [Газетна вирізка]. Арк. 207.
104. Jewell, E. Alden. (1932, January 15). An Art for Strong Nerves. The New York Times [Газетна вирізка]. Арк. 207.

105. Закрытие выставки Маневича отложено. (1932, 21 січня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 208.
106. Выставка А. Маневича. (1932, 17 січня). Русский Голос. [Газетна вирізка]. Арк. 208.
107. Breuning, M. (1932, January 23). New York Evening Post [Газетна вирізка]. Арк. 208.
108. Philpot, A. J. (1932, February 11). Abraham Manievich Showing Pictures Of Dreary Places. The Boston Globe [Газетна вирізка]. Арк. 210.
109. Russian Artist [Газетна вирізка]. (1932, February 7). Boston Post. Арк. 210.
110. Adlow, D. (1933, February 11). Grace Horne`s Gallery. The Christian Science Monitor. Boston [Газетна вирізка]. Арк. 211.
111. Cochraue, A. Franz. (1932, February 11). Swirling Colors at Grace Horne`s. Boston Evening Transcript [Газетна вирізка]. Арк. 211.
112. Hughes, K. (1933, February 12). Manievich Work Is Shown Here. The Boston Herald [Газетна вирізка]. Арк. 212.
113. Lawton, A. (1933, February 12). Abraham Manievich at Grace Horne`s Gallery. Boston Sunday Post [Газетна вирізка]. Арк. 212.
114. Academy of Allied Arts. New York. Exhibition of Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1933). [Копія]. Арк. 214.
115. McBride, H. (1933, May 12). The New York Sun [Газетна вирізка]. Арк. 215.
116. Burrows, C. (1933, May 14). New York Herald Tribune [Газетна вирізка]. Арк. 215.
117. Успех юбилейной выставки худ. А. Маневича. (1933, 11 травня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 218.
118. Бурлюк, Д. (1933, 6 травня). Открытие выставки Абрагама Маневича. Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 218.
119. Поллак, Э. (1933, 16 травня). На выставке картин Абрагама Маневича. Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 218.
120. Jewish Daily Bulletin. (1933, May 7). [Газетна вирізка]. Арк. 218.
121. Cochraue, A. Franz. (1934, February 24). Abraham Manievich. Boston Evening Transcript [Газетна вирізка]. Арк. 220.
122. Adlow, D. (1934, March 24). Abraham Manievich. The Christian Science Monitor. Boston, (99) [Газетна вирізка]. Арк. 220.
123. Jerome Stavola Galleries. Exhibition of Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1935). [Копія]. Арк. 222.
124. Art Reaching Masses, Russian Painter Finds. (1935, January 15). The Hartford Times [Газетна вирізка]. Арк. 222.
125. Murray, M. (1935, January 19). Manievitch Work Fills Exhibition. The Hartford Daily Times [Газетна вирізка]. Арк. 223.
126. Art Exhibit By Manievich. (1935, February 18). Jewish Ledger, (6) [Газетна вирізка]. Арк. 223.
127. Выставка А. Маневича в Хартфорде, Конн. (1935, 15 січня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 223.
128. Abraham Manievich Honored Wednesday. (1935, March 10). Sunday Union Republican. Springfield, Mass [Газетна вирізка]. Арк. 224.
129. Белин, Е. (1935, February 15). Выставка картин А. Маневича. Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 224.
130. Rogers, W. G. (1935, March 13). Local Color. Manievich`s Paintings Exhibited Here. The Springfield Union [Газетна вирізка]. Арк. 225.
131. Rudur Gallery. Springfield, Mass. Exhibition of Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1935). [Копія]. Арк. 225.
132. McC., E. (1935, March 13). Manievich Oils on Exhibition Here Tomorrow. Springfield Republican. [Газетна вирізка]. Арк. 225.
133. Exhibit Prolonged. (1935, March 27). Republican [Газетна вирізка]. Арк. 225.
134. Carl Fisher Art Gallery. New York. Exhibition of Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1936). [Копія]. Арк. 227.
135. Artist Creates Beauty Out of Drab Themes. (1936, February 1). The Art Digest, (9) [Газетна вирізка]. Арк. 228.
136. Powel, Lydia B. (1936, February 1). Manievich`s Love of American Main Streets. The Art News [Газетна вирізка]. Арк. 229.
137. Burrows, C. (1936, February 2). A Vivid Colorist. New York Tribune [Газетна вирізка]. Арк. 230.
138. Devree, H. (1936, February 2). The New York Times [Газетна вирізка]. Арк. 230.

139. Klein, J. (1936, February 1). Abraham Manievich At Fisher Gallery. New York Post [Газетна вирізка]. Арк. 230.
140. McBride, H. (1936, February 1). The New York Sun [Газетна вирізка]. Арк. 230.
141. Бурлюк, Д. (1936, 1 лютого). В расцвете сил. Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 232.
142. Виставка художника А. Маневича. (1936, 5 лютого). Новое Русское Слово [Газетна вирізка]. Арк. 232.
143. Genauer, E. (1936, February 6). In The Art Galleries. New York World-Telegram [Газетна вирізка]. Арк. 234.
144. Robin, G. (1936, February 2). Kunst und Kunstler. Sonntagsblatt Staats. Zeitung und Herold [Газетна вирізка]. Арк. 234.
145. Simonton, T. (1936, February 8). The Small Town. New York American [Газетна вирізка]. Арк. 234.
146. Поллак, Э. (1936, 8 лютого). На выставке картин Абрама Маневича. Новый Мир [Газетна вирізка]. Арк. 235.
147. Раскина, Р. (1936, 9 лютого). К выставке А. Маневича (не рецензия). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 236.
148. Dangerfield, K. Palette. (1936, September 21). Vignettes Of The Valley. Times-Leader. Wilkes-Barre [Газетна вирізка]. Арк. 237.
149. Luzerne ideal Type Mining Community, Artist Thinks. (1936, September 12). Wilkes-Barre Record [Газетна вирізка]. Арк. 237.
150. Life Just A Blaze of Colors To (1-Man-Show) Manievich. (1936, December 1). Times-Leader. Wilkes-Barre [Газетна вирізка]. Арк. 237.
151. Manievich Oils On Exhibition. Thinks. (1936, December 5). Wilkes-Barre Record [Газетна вирізка]. Арк. 238.
152. Wilkes-Barre Art Gallery. Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1936). [Копія]. Арк. 238.
153. Manievich Paints Real Life In Colors Mine District. (1936, December 5). Times-Leader. Wilkes-Barre [Газетна вирізка]. Арк. 239.
154. Einstein Buys Artist`s Work. Valley. (1936, December 5). Times-Leader, Wilkes-Barre [Газетна вирізка]. Арк. 239.
155. Manievich Exhibits at Everhart. (1937, January 14). The Scranton Tribune [Газетна вирізка]. Арк. 240.
156. Everhart Museum. Scranton, Pennsylvania. Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1937). [Копія]. Арк. 240.
157. Paintings By Russian Artist Are Displayed. (1937, January 22). The Scranton Time [Газетна вирізка]. Арк. 240.
158. Two Interesting Shows Now On Exhibition At Everhart Museum. (1937, January 24). The Scrantonian [Газетна вирізка]. Арк. 241.
159. The Fine Art Galleries The T. Eaton Co of Montreal. Paintings by Abraham Manievich. (1937). [Каталог. Копія]. Арк. 244.
160. Abraham Manievich Exhibiting at Eaton`s. (1937, December 11). The Gazette Montreal [Газетна вирізка]. Арк. 244.
161. McCarthy, Pearl. Art And Artist. (1938, January 17). The Globe and Mail [Газетна вирізка]. Арк. 248.
162. Galleries of J. Merritt Malloney. Toronto. Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1938). [Копія]. Арк. 248.
163. McInnes, G. (1938, January 22). World Of Art. Saturday Night [Газетна вирізка]. Арк. 250.
164. McCarthy, Pearl. Art And Artist. (1938, February). The Globe and Mail [Газетна вирізка]. Арк. 251.
165. Avron. Oil Painter "Kidnaps" Nature`s True Colars. (1938, January 22). Daily Clarion [Газетна вирізка]. Арк. 251.
166. French Art Galleries. New York. Paintings by Abraham Manievich. Каталог. (1941). [Копія]. Арк. 257.
167. Бурлюк, Д. (1941, 23 листопада). Виставка картин Абрагама Маневича. Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 257.
168. Виставка картин А. Маневича. (1941, 23 листопада). Новое Русское Слово [Газетна вирізка]. Арк. 258.
169. Г-н, З. (1941, 28 листопада). Открылась выставка талантливого русского художника. Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 258.
170. Kruse, A. R. (1941, 30 листопада). French Art Galleries. Section 2 Of The Brooklyn Eagle [Газетна вирізка]. Арк. 259.

171. Breuning, M. (1941, November 30). In The World Of Art. Journal American [Газетна вирізка]. Арк. 259.
172. Central Avenue`s Traffic Rush Fails To Disturb Artist At Easel. (1941, October 23). The Reporter Dispatch. White Plains [Газетна вирізка]. Арк. 256.
173. Upton, M. (1941, November 28). The New York Sun [Газетна вирізка]. Арк. 259.
174. Genauer, E. (1941, November 23). The French Gallery. New York World-Telegram [Газетна вирізка]. Арк. 260.
175. Burrows, C. (1941, November 30). A. Manievich. New York Herald Tribune [Газетна вирізка]. Арк. 260.
176. Devree, H. (1941, November 30). Brief Comment on Some of the Recently Opened Group and One-Man Shows. The New York Times [Газетна вирізка]. Арк. 260.
177. Виставка картин Абрагама Маневича. (1941, 30 листопада). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 261.
178. Pictures On Exhibit. (1941, December). [Газетна вирізка]. Арк. 265.
179. Виставка картин Абрагама Маневича. (1941, 30 листопада). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 265.
180. Boswell, H. (1941, November 30). With Russian Temperament. The Art Digest [Газетна вирізка]. Арк. 265.
181. J. W. L. (1941, December 1-14). Manievich. Art News [Газетна вирізка]. Арк. 266.
182. Riley, Maude Kemper. (1941, December 6). Art Notes. CUE [Газетна вирізка]. Арк. 266.
183. Опалов, Л. (1941, 4 грудня). Виставка картин А. Маневича. Новое Русское Слово [Газетна вирізка]. Арк. 266.
184. Виставка картин Маневича продовжена. (1941, 14 грудня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 268.
185. Виставка Маневича продовжена на тиждень. (1941, 12 грудня). Новое Русское Слово [Газетна вирізка]. Арк. 268.
186. Exhibition Extended. (1941, 14 грудня). The New York Times [Газетна вирізка]. Арк. 268.
187. Виставка картин Абрагама Маневича. (1941, 7 грудня). Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 268.
188. Бурлюк, Д. (1941, 22 грудня). На виставці Абрагама Маневича. Русский Голос [Газетна вирізка]. Арк. 270-271.
189. Аронсон, Н. (1942, березень). Виставка Маневича. Новоселье, (2) [Газетна вирізка]. Арк. 273.